

Mihaela KOLETNIK, Benedikta GUNGL, 2025: *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah*. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 158). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. 380 str.

Znanstvena monografija z naslovom *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* avtoric Mihaele Koletnik in Benedikte Gungl prinaša bogato narečno gradivo oblačilnega izrazja trojiškega govora ter širši vpogled v oblačilno kulturo te severovzhodne slovenske pokrajine. Naslovnico krasí slika, ki jo je ustvaril slikar Boni Čeh. Monografija je posvečena Marjeti Gungl, eni od glavnih informatork.

Prva poglavja so posvečena opisu kraja in govora, v nadaljnjih poglavjih pa je predstavljena oblačilna kultura in oblačilno izrazje v omenjenem kraju. V uvodnem poglavju sta prikazana zgodovinski in družbeni kontekst obravnavane pokrajine, v naslednjem poglavju pa so natančno prikazane vse narečne posebnosti trojiškega govora. Krajevni govor Svete Trojice v Slovenskih goricah dialektologi uvrščamo v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine (Koletnik 2001). Glasoslovni oris trojiškega govora je nastal na osnovi objavljenega članka Mihaele Koletnik (2000/01) in novejšega kontrolnega gradiva, ki ga je leta 2023 zbrala Benedikta Gungl. Govor v naglašanih zlogih pozna kolikostna in kakovostna nasprotja. Sistem dolgih samoglasnikov je monoftongično-diftongičen.

Od oblikoslovnih posebnosti avtorici izpostavita samostalnike, ki v ednini ohranjajo vse tri spole. Žensko obliko imajo nekateri samostalniki srednjega spola, npr. *g'ne:zda* 'gnezdo', *'jábuka* ~

'jáboka 'jabolko', *ko'lena* 'koleno', *'o:ka* 'oko', *'vü:xa* 'uho', v množini pa samostalniki srednjega spola postanejo žensko- ali moškospolski. Moškospolski so v dvojini in množini samostalniki srednjega spola, ki osnovo podaljšujejo s *-t*. Od samostalniških zaimkov lahko omenimo vprašalna zaimka *g'do:/'ke:ri/'ke:r* 'kdo' in *'káj*, ki opravljata tudi vlogo oziralnih zaimkov. Poljubnostna zaimka sta *'ke:ri/'ke:r* 'kdo' in *'káj*, nedoločni pa so *'neše*, *'neķĩ* in *'edŋ* 'nekdo' ter *'neķe* 'nekaj'. Nikalni zaimki so *'niše*, *no'bedŋ* 'nihče', *'nič*, celostni so *f'sa:k -a -o* in *f'se*, drugostni *d'rü:gi -a -o*, mnogostni pa so *'málo'ke:ri/'málo'ke:r*, *'več'ke:ri/'več'ke:r*, *'več'káj*.

V nadaljnjih poglavjih je predstavljena oblačilna kultura in oblačilno izrazje. Opis podeželskega oblačilnega videza moških, žensk in otrok pri Sveti Trojici v drugi polovici 20. stoletja je nastal na podlagi ustnih pričevanj informatork. S šivanjem so se ukvarjali krojači in šivilje. Raziskava narečnega oblačilnega izrazja pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah se je začela leta 2008, ko sta avtorici začeli popisovati izrazje za posamezne kose oblačil in začeli razčlenjevati trojiško oblačilno kulturo. Pridobljeno gradivo je razvrščeno v sedem pomenskih sklopov: 1. Oblačilne dejavnosti; 2. Oblačilno blago; 3. Obleka in njeni sestavni deli; 4. Modni dodatki in obutev; 5. Opravila, povezana z izdelavo oblačil; 6. Pripomočki za izdelavo oblačil; 7. Drugo.

Znotraj pomenskih sklopov je besedje prikazano v obliki 736 abecedno urejenih slovarskih sestavkov. V zaporedju si sledijo poknjžena iztočnica, v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki s pripisanimi slovničnimi in

besednovrstnimi oznakami, pomen-
ska razlaga, ponazarjalni in etimološki
razdelek ter dokumentarni razdelek, ki
prinaša podatke o morebitni vključe-
nosti narečnega leksema v SSKJ2 in
Pleteršnikov slovar.

Iztočnicam je ponekod dodano tudi
slikovno gradivo soavtorice Benedikte
Gungl ter fotografije. Opis podeželske-
ga oblačilnega videza moških, žensk in
otrok pri Sveti Trojici v drugi polovici
20. stoletja je nastal na podlagi ustnih
pričevanj informatork, proučitve foto-
grafij in lastnega, na izkušnjah teme-
lječega vedenja. Narečno gradivo je
bilo pridobljeno na terenu s klasično
dialektološko metodo, in sicer pred-
vsem z vodenimi intervjuji z govornici
ter z izpisovanjem besed iz besedil,
ki so nastajala kot asociacije na za-
stavljena vprašanja ali kot prosto, tj.
nevodeno pripovedovanje.

Temeljno narečno poimenovalno
besedje s področja oblačilne kulture
je slovansko, vendar pa poleg doma-
čih (slovenskih oz. slovanskih) besed v
obravnavanem izrazju najdemo tudi iz-
raze, prevzete iz jezikov, s katerimi so
bili govornici v stiku. Močnejši vpliv v
narečnem besedju je pustilo sobivanje
z nemško jezikovno skupnostjo, prek
nemščine pa so bili v leksiko sprejeti
tudi nekateri romanizmi. Več prevze-
tih narečnih poimenovanj najdemo za
poimenovanja blaga in pripomočkov,
ki se uporabljajo pri izdelavi oblačil.

Primeri za *prediljo* in *šiviljo* (Kolet-
nik in Gungl 2025: 70–71):

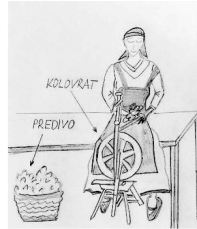
predilja ▶ [pre'di:lja] -e ž predica |ženska,
ki prede|

① ▷ [Pre'di:lje so p'rele na ko'lo:ɥvretax.
'Sestra 'Lujzika je 'xodla k 'so:ɥsedj,
'gi so 'ženske p'rele f'sa:ka na s'vojen
ko'lo:ɥvretj.]

- ① predilja ← presti ← pslovan. *prēsti,
sed. *prēdō 'raztegniti, napeti' ← ide.
*(s)ren(H)d(h)- 'vleči, napenjati'
② SSKJ2: – (→ predica p+), Plet.: – (→
predica p+)

šivilja ▶ [ši'vi:lja] -e ž šivilja |ženska, ki se
poklicno ukvarja s krojenjem in šivanjem
zlasti ženskih oblačil iz lahkih tkanin|

- ① ▷ [Či si x'teja, ki ti je 'kāj ž'ni:dar ali
pa ši'vi:lja za'šija, si 'mōga 'itj na 'mero,
'tāk ki je 'un 'vēda, 'ka:ko veli'ko:ɥst
'ma:š pa ši'ri:no.]
② šivilja ← šiti ← pslovan. *s'iti, sed.
*s'ijō in *s'ijō 'šivati' ← ide. *šieuH-
'šivati'
③ SSKJ2: +, Plet.: +

Slika 11: Predilja

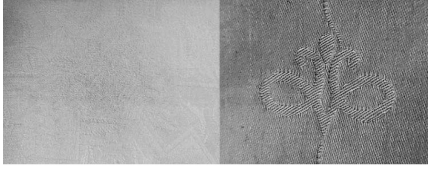
Slika 12: Šivilja

Vir: Koletnik in Gungl (2025: 71)

Primer za prevzeto poimenovanje za
tip blaga je *damast* (Koletnik in Gungl
2025: 81):

damast ▶ [da'māst] -a m damast |tkanina
z bleščecimi se vzorci za prte in posteljno
perilo|

- ① ▷ [Za postel'nino se 'nüca 'nāj'boj
da'māst.] ▪ [Da'māst se 'nüca za
'pojštre, ka'per'deke, na'mi:zne 'p'rtē.
'To:ɥ se 'tāk 'lěpo s've:itj.]
② prevzeto prek nem. Damast iz it. da-
masto, navadno damasco 'damast';
izvorni pomen besede je 'iz Damaska
uvožena tkanina'
③ SSKJ2: +, Plet.: +
④ Na Slovenskem se je damast uporabljal
za ženska oblačila pri višjih družbenih
slojih v 17., 18. in 19. stoletju, med
kmečkimi ženami pa je bil v rabi v 19.
stoletju (Baš 2004: 74).

Slika 19: Damast

Vir: Koletnik in Gungl (2025: 81)

Primer za germanizem je npr. *štrozak* 'blazina za čez posteljo' (Koletnik in Gungl 2025: 320):

štrozak ▶ [št'ɾɔ'zɔk] -a m s slamo ali ličjem napolnjena blazina za ležanje

Ⓣ ▶ [Št'ɾɔ'zɔke, pɾ 'tisten pa si 'sámo 'gɔɾj 'lü:kno 'nɔ:r 'püsta, ki so 'tisto 'li:čje 'nɔ:r k'láčlj. 'To:ɥ je bi'lo:ɥ ot ko'ruze 'tisto 'li:čje, 'ne:i.]

Ⓛ srvnem. strörsac, nem. Strohsack 'slamnjača' (Jakop 2016: 207)

Ⓛ SSKJ2: –, Plet.: –

Ⓡ Štrózak ali slamnjača je bila velika vreča, ki so jo polnili s slamo, tudi z ličkanjem, zrezano slamo ali zrezanim senom, listjem, ovsenimi plevami ali žaganjem. Glede na polnilo so jo lahko imenovali tudi plevnica, žaganca ali kako drugače. Žimnice, polnjene z morsko travo, pozneje s konjsko žimo, so imeli pred 1. sv. vojno le premožnejši. Žimnice na vzmeti in trodelne vrhnje žimnice so začeli izdelovati v drugi polovici 19. stoletja. Sprva so jih uporabljali premožnejši meščani, pozneje bogatejši kmetje. Širše so se uveljavile med 1. in 2. sv. vojno. Po 2. sv. vojni so se hitro in splošno uveljavile raznovrstne vzmetnice, jogiji (Baš 2004: 451)

Monografija je zaradi interdisciplinarnega pristopa pri raziskovanju in prikazanih vsebin zanimiva ne le za jezikoslovce (še zlasti za dialektologe), temveč tudi za etnologue, zgodovinarje in antropologe ter seveda za vse ljubitelje narečne besede in literature. Z

zamiranjem šiviljske in krojaške obrti izginja tudi staro oblačilno izrazje. Mnoge besede tonejo v pozabo, saj se je vsakdan podeželskega človeka v zadnjih desetletjih precej spremenil. Delo ima tako tudi veliko vrednost pri ohranjanju slovenske jezikovne kulturne dediščine.

Avtorici poudarjata, da je strokovno izrazje različnih strok ne le pomemben del narečnega besednega zaklada, ampak lahko predstavlja model za tvorjenje novih izrazov tudi v knjižnem jeziku. Knjigi na pot želim, da bi vzpodbudila raziskovalce, jezikoslovce in dialektologe iz drugih narečnih področij, saj lahko s takim zbiranjem pomembno pripomorejo k določitev arealov posameznih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter veliko prispevajo k zamisli o slovenskih narečnih izrazijskih slovarjih. Monografija bo zagotovo uporabna tudi pri delu za 4. zvezek *Slovenskega lingvističnega atlasa* (SLA 4), ki bo vseboval tudi oblačilno izrazje.

LITERATURA

Angelos BAŠ (ur.), 2004: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Tjaša JAKOP, 2016: SLA V107B(a).01 'blazina za čez celo posteljo'. *Slovenski lingvistični atlas 2 »Kmetija«, 2.2. Komentarji*. Ur. Jožica Škofic, Matej Šekli. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 207.

Tjaša Jakop,

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
Tjasa.Jakop@zrc-sazu.si